A
GLOBUS NYOMDAI MŰINTÉZET RT.

PUSZTULÁSA
1945 január 2-án

ÚJJÁÉPÜLÉSE
1945 I. 21-től 1948
III. 28-ig terjedő idő
alatt

GLOBUS NYOMDAI MŰNTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST

Globus nyomdai műintézet rt. Budapest VI., Aradi-utca 8. – Felelős vezető: Éliás Ferenc

ELŐSZÓ

A centenáris Budapesti Nemzetközi Vásáron kiállítottuk termelvényeinket, amelyek minőség szempontjából a legkényesebb igényeket is kielégítik.

Rendkívüli nehézségeket kellett leküzdenünk a felszabadulás után, amíg eljutottunk odáig, hogy a minőségi termelés tekintetében egyenrangú félként állhattunk a többi budapesti nagynyomda mellé. Ezt a küzdelmet igyekeztünk e kis füzetben röviden vázolni, hogy kellőképen értékelhesse mindenki azon rendkívüli tevékenységet, amelyet a vállalat munkavállalói az újjáépítés terén kifejtettek. Mert a mi újjáépítésünk valóban új gépek építése volt. Amíg más nyomdavállalatok – egy-két kivételtől eltekintve – gépi berendezésükben csak jelentéktelen kárt szenvedtek és ezeknek újjáépítése a sérült, vagy törött alkatrészek pótlásában és a gépeknek a törmeléktől való megtisztításában jelentkezett, addig a mi munkavállalóinknak a 48 órás tűzben kiégett és teljesen roncsokká vált gépekből kellett a szó szoros értelmében új gépeket építeniök. Ha valaki i. t. olvasóink közül fogalmat akar magának alkotni, hogy milyen újjáépítést végeztek munkavállalóink, készséggel mutatjuk be azokat a roncsokat, amelyeket még nem állítottunk helyre, hogy a már helyreállított gépekkel való összehasonlítás útján megállapíthassa az újjáépítés szó igazi jelentőségét.

A Globus Nyomdai Műintézet Rt. 1903. április 11-én alakult meg „Globus Műintézet és Kiadóvállalat” néven. A vállalat cégszövegében többszöri változás történt. A mai végleges cégszövegét az 1920. május 29-én megtartott közgyűlés állapította meg.

A kezdetben elég szűk keretek között elindult vállalkozás négy évtized alatt Magyarország harmadik nagy nyomdavállalatává növekedett. A felszabadulás előtti időben egyike volt az ország legjobban felszerelt sokszorosító ipari üzemeinek, amelyben a következő osztályok működtek: könyv- és hírlapnyomda, könyvkötészet és naptárosztály, litografia, offset és color-offset, mélynyomó, cartonage és hullámpapírt előállító osztályok. Az 1943. és 1944. években a munkavállalók létszáma meghaladta a 600-at. Gyártmányai ismertek voltak az egész ország területén és minőségi munka tekintetében vezető helyen állott.

1945 január 2-a a Globus nyomda történetében a legtragikusabb időpont. Ezen a napon érte a vállalatot többszörösen romboló- és gyujtóbomba találat, amelynek következtében keletkezett tűzvész elpusztította az Aradi-utca 8. számú épületben levő nagy gépcsarnokot a legértékesebb gépi felszereléssel, berendezéssel és anyagkészlettel együtt. A napokig tartó tűz eloltása után megdöbbentő kép tárult a munkavállalók elé. Mindenütt rom és törmelék. Az értékes és technikai szempontból tökéletes gépek helyén roncsok meredeztek. A romok között

3	db	32 oldalas és
1	„	48 oldalas rotációs gép
16	„	simagép
10	„	tégelysajtó
39	„	Linotype szedőgép
2	„	Monotype kopogtató
1	„	Monotype öntőgép
1	„	komplett betűöntőgép
1	„	kézi betűöntőgép
1	„	Supra betű- és anyagöntőgép
2	„	matricaprés
1	„	táblabeakasztó gép
1	„	zacskóragasztó gép
3	„	vágógép
2	„	esztergapad
122	„	elektromotor

feküdt teljesen kiégett, hasznavehetetlen, roncsállapotban. A látvány siralmasságát fokozta, hogy a több mint 80.000 kg súlyú, teljes betű- és ólomkészlet beolvadt, ráfolyt a roncsokra és azoknak csapágyait, üregeit valósággal eltömítette. Az ólomanyag másik része a por és törmelék közé vegyült és elszennyeződve, jóformán megsemmisült. Ugyancsak megsemmisült a nagy gépcsarnok végében levő anyagraktár, több mint egyévi szükségletet fedező anyagkészlettel, valamint az alagsorban elraktározott több mint hat vagón rotációs papír. Megsemmisült az anyagraktár alatti alagsorban elhelyezett központi fűtési berendezés két kazánja is.

A napokig tartó tűz oltását a légoltalom ellátásával megbízott néhány lelkes munkavállaló végezte, akik az ostrom alatt is állandó szolgálatot, illetőleg felügyeletet teljesítettek.

Január 14-én szabadult fel a VI. kerületnek az a része, amelyben a vállalat van. Január 18-án már kezdtek jelentkezni a munkavállalók. Megdöbbenéssel látta mindenki a borzalmas pusztulást és a legtöbbjüknek az volt a véleménye, hogy ezekből a romokból nem lesz a Globus számára feltámadás. Mert a tűzvészt követően, az ostrom további folyamán az Aradi-utca 8-10. számú toldaléképület és az Aradi-utca 10. számú épület is a belövések következtében igen komoly károkat szenvedett; az azokban elhelyezett üzemrészek gépei is megsérültek, vagy a

törmelékek leomlása következtében üzemképtelen állapotba kerültek. Az épületkár átlagosan 50%, a gépi berendezésekben és anyagkészletekben mutatkozó kár pedig kb. 70-75% volt.

*

Január 21-én egy kis csoport megszervezte a romeltakarítási munkálatokat, amely az üzem megmentését tűzte ki célul. Éhezve és fázva végezte nap-nap után munkáját, takarította a romokat, igyekezett megszabadítani a gépproncsokat a törmeléktől, a rendelkezésre álló hiányos felszereléssel.

Az első bevételek a még 1944. év végén előkészített 1945. évi naptárak eladásából adódtak. A naptárak értékesítése folytán valamelyes bérfizetés vált lehetővé. Új termékek előállítására nem volt lehetőség, mivel annyi betűanyaggal sem rendelkezett az üzem, amennyi egy névjegy kiszedéséhez elegendő lett volna és egyetlen könyvnyomdai gép sem állott rendelkezésre. A többi osztály sem kezdhette el működését, mivel részben az épületkárok, részben pedig a gépek üzemképtelen volta azt lehetetlenné tette. De megnehezítette a működést az a körülmény is, hogy részben az áramszolgáltatási nehézségek, részben pedig az elektromos berendezések elpusztulása miatt még az időközben lassanként helyreállított gépeket sem lehetett üzembehelyezni. Az első helyreállított gépek lábhajtásos tégelysajtók voltak, amelyekkel március közepén kezdődött meg a munka. Komoly lendületet adott az újjáépítésnek április végén és május elején a legkiválóbb üzemi szakemberek munkábaállása, akik az elektromos berendezések, a grafikai gépek, a szedőgépek és nyomógépek helyreállítását kezdték el, szinte páratlan lelkesedéssel. 1945. május 17-én a Polgármesteri Hivatal megadta a működési engedélyt. A Hornyánszky Viktor Rt. VI. Aradi-utca 14. szám alatti nyomda helyiségeiben voltaképpen ekkor kezdte el az üzem komoly termelését. A nagy gépcsarnokban elpusztult könyvnyomdai üzemet, illetőleg a helyreállítandó gépeket ugyanoda mentették az áldozatkész dolgozók, abból a célból, hogy a Globus és Hornyánszky vállalatokat – mihelyt arra lehetőség nyílik – egyesítik. (Ez 1947. július 17-én meg is történt.)

A termelés megindulása és a szakmunkaerők közreműködése nyomán az üzem rohamos fejlődésnek indult. Az Aradi-utca 8-10. számú épület tetőjavítása és az egyéb épületkárok helyrehozása, valamint a könnyebben sérült gépek kijavítása és üzembehelyezése után újabb és újabb termelőeszközök bekapcsolásával nagyobb anyagi lehetőség nyílt a további újjáépítés költségeire. A legmesszebbmenő takarékosság, az egyéni érdekek háttérbe szorítása és a termelésnek minél erősebb tempóban való vitele tette lehetővé, hogy az elpusztult szerszámgépek helyett újakat lehetett vásárolni a helyreállítási munkákhoz és hogy még az 1945. év folyamán igen tekintélyes gépegységek kerültek a termelés szolgálatába.

Az inflációs idők úgy a termelést, mint az újjáépítést meglehetősen megnehezítették. A feladatok annál súlyosabbak voltak, mivel az első perctől kezdődőleg sem a vállalat részvényeit majorizáló bankösszeköttetés, sem a közületek semmiféle támogatást sem nyujtottak. A termeléshez és az újjáépítéshez szükséges anyagi eszközöket kizárólag az üzem saját erejéből, áldozatkész munkájából kellett előteremteni. Nyugodt lelkiismerettel megállapítható, hogy ezeknek a komoly pénzügyi feladatoknak a megoldása érdekében még a szemétből is pénzt csinált a vállalat. Az újjáépítésnek heroikus munkájában résztvett munkavállalók közül a már említett kitűnő szakmunkásokon túlmenően ki kell még emelni azokat a vezetésre és irányításra termett egyéniségeket, akik tudásuk legjavát, áldozatot és fáradságot nem ismerő munkájukat adták a vállalat újjáépítése érdekében. De örömmel kell megállapítani, hogy az összes munkavállalók mindent elkövettek a közös cél elérése érdekében.

Amint a fentiekből kitűnik, az üzemnek első percétől kezdődőleg saját erejére utalva kellett előteremtenie mindazokat az anyagi lehetőségeket, amelyek a termelés folytatásához és az újjáépítés súlyos problémáinak megoldásához szükségesek voltak. A munkavállalók összedolgozása és fáradságot, csüggedést nem ismerő munkája eredményeképpen az 1948. március

28-án bekövetkezett államosításkor milliós értékek mentek át az állam tulajdonába. A vállalatnak egyetlen köztartozás hátraléka a vagyondézsma, amelyre azonban a helyreállított értékek többszörös fedezetet nyujtanak. A vállalat az államosítás időpontjáig az összes komolyabb épületkárokat helyreállította, kivéve az Aradi-u. 8. számú üzemi épület hatalmas gépcsarnokát, amelynek felépítése olyan anyagi erőt igényel, amilyen belátható időn belül nem fog rendelkezésére állani. E gépcsarnok egy része fölé is ideiglenes tetőt építtetett, hogy az alagsorban elhelyezett rotációs gépeket és tömöntődét a beázástól megóvja. A bevezetőben felsorolt romgépek közül ugyancsak az államosítás időpontjáig helyreállítottak és üzembehelyeztek a munkavállalók:

2 db 32 oldalas rotációs gépet,
11 „ simagépet,
7 „ tégelysajtót,
17 „ Linotype szedőgépet,
1 „ kézi betűöntőgépet.
2 „ 32 oldalas rotációs gépet,
11 „ simagépet,
7 „ tégelysajtót,

Félkész állapotban van a Supra betű- és anyagöntő-gépünk.

Helyreállítottak még:

1 db matricaprést,
1 „ táblabeakasztó-gépet,
1 „ zacskóragasztó-gépet,
1 „ vágógépet,
48 „ elektromotort.

Az elpusztult két esztergapadot ugyanannyi új esztergapaddal pótolták. Két új gőzkazán vásárlásával és felszerelésével 1947. év telén újra működött a központi fűtési berendezés. Ezáltal lehetővé vált azoknak a szükségkályháknak eltávolítása a helyiségekből, amelyeket a felszabadulás után házilag készítettek és amelyek használata tűzrendészeti szempontból is eléggé kifogásolható volt. Az ostrom alatt a négy épület megsemmisült üvegezését csaknem 100%-ig sikerült rendbehozniok az államosítás bekövetkeztéig.

Ezek a kimagasló eredmények csakis úgy voltak elérhetők, hogy minden munkavállalót átitatott az építeni vágyás érzete. Mindenki tudta, – és ezt az első perctől kezdve mindenki vallotta is – hogy amit épít, magának, a magyar népi demokráciának építi. Ez a tudat adott erőt a szinte leküzdhetetlen nehézségek legyőzésére, ez lelkesített a lelkiismeretes, komoly munkateljesítményre, ez tette lehetővé, hogy a legteljesebb összhangban dolgozzanak valamennyien a jobb jövő érdekében.

Becsületes, jó munkát végeztek!

Büszkén vallhatják: kevés olyan vállalat akad, amely minden külső segítség nélkül, pusztán önerejére utalva, olyan eredményes munkát végzett, mint a Globus Nyomdai Műintézet.

Az eddig elért eredményekkel azonban még korántsem oldódott meg véglegesen a feladat. Sok még a tennivaló a helyreállítás terén. Megvan azonban a remény, hogy az eddigi kimagasló eredmények alapján az illetékes tényezők lehetővé teszik, hogy az üzem dolgozói a tevékenységet fokozhassák és ezzel újabb milliós értékeket bocsássanak a demokratikus magyar népköztársaság tulajdonába.

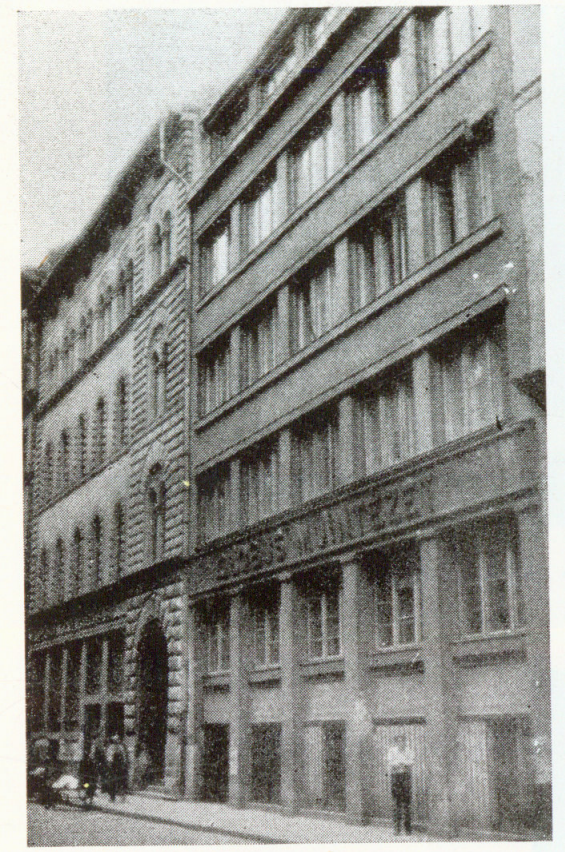

A Globus nyomda

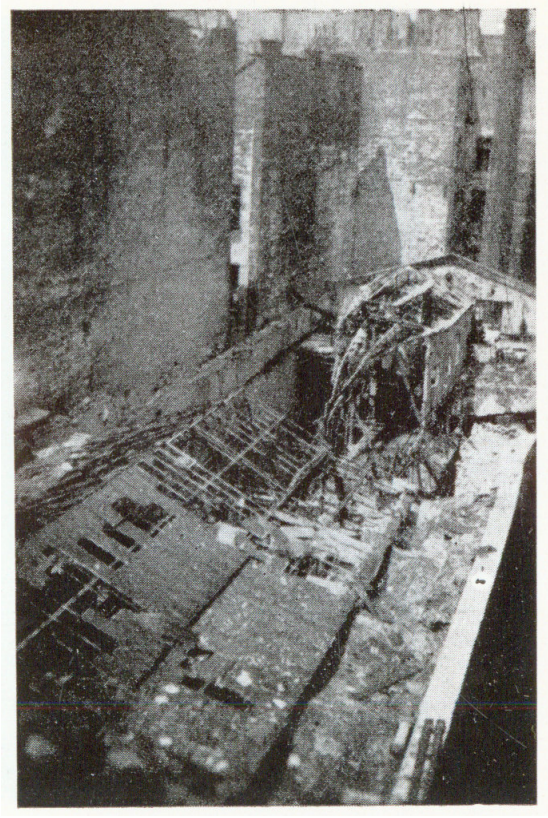

A lebombázott Globus

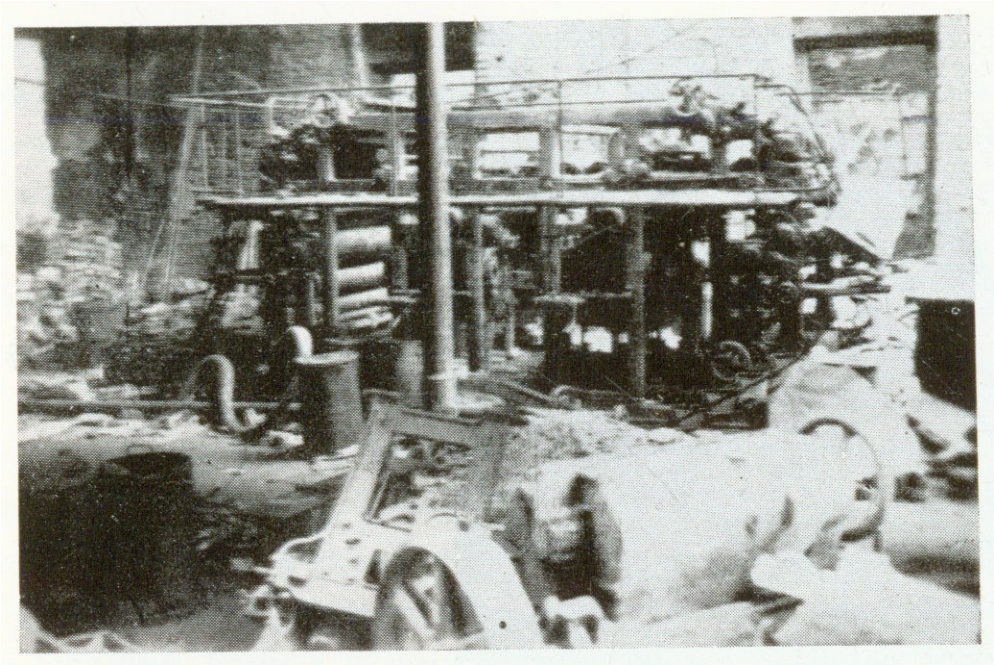

Rotációs gép 1945. január 2-án

1945. szeptember 24-én

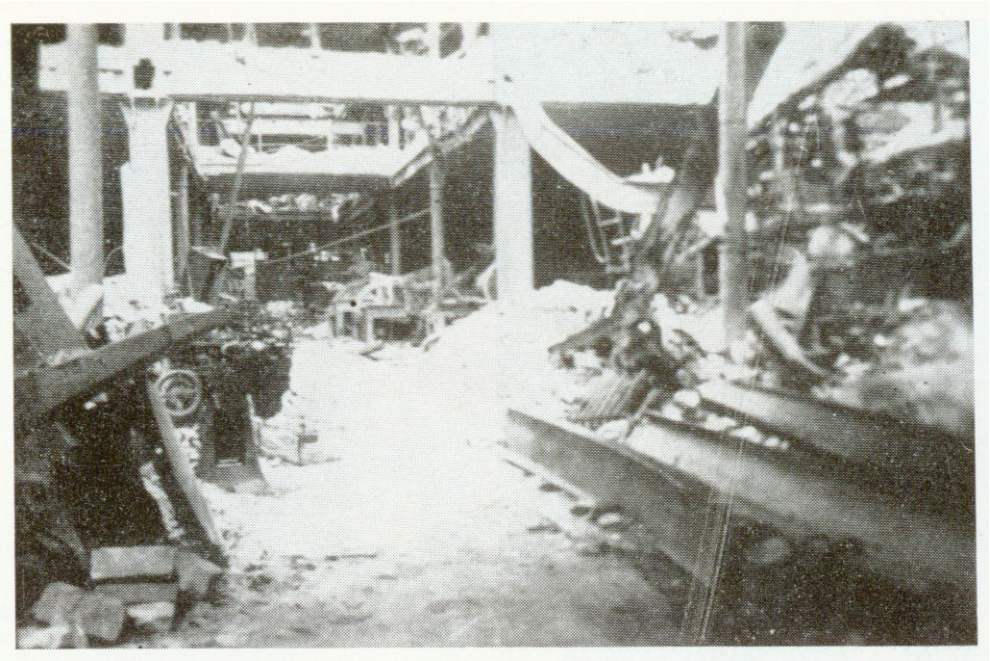

A nagy gépcsarnok az emeletmagasságnyi romok eltakarítása után

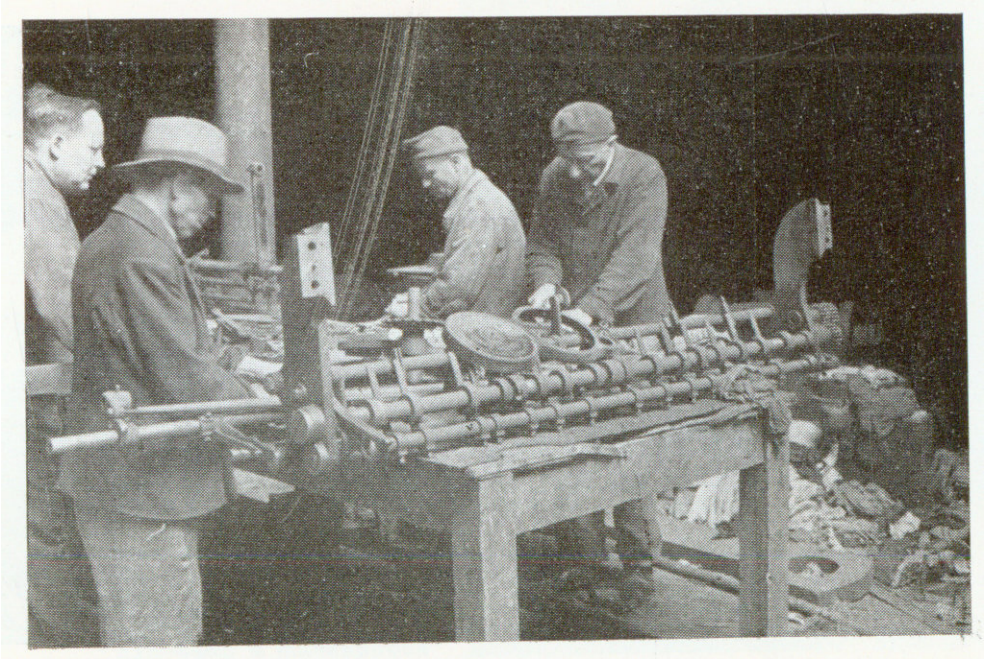

Útban az újjáépülés felé

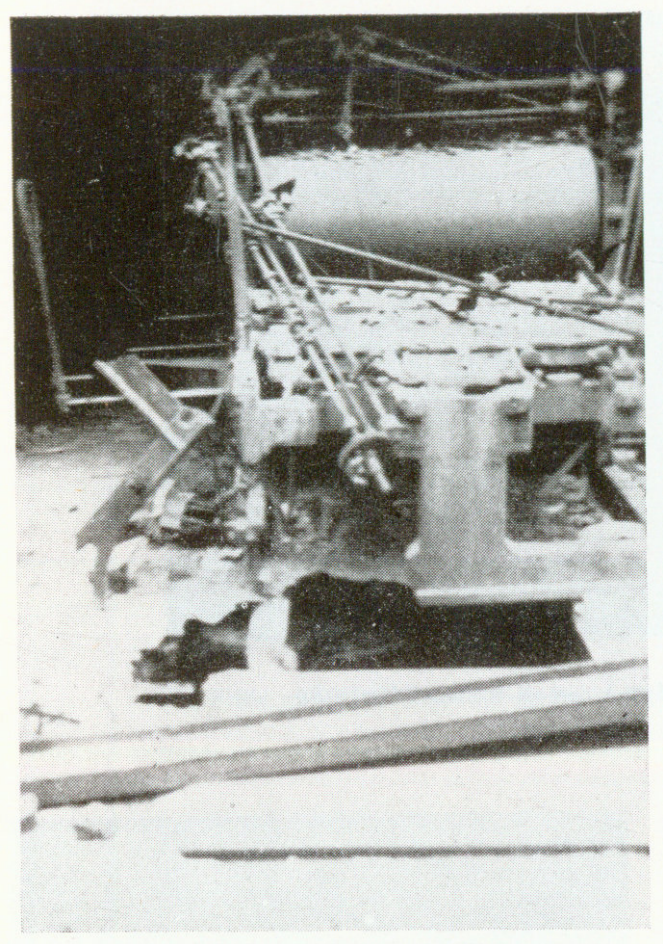

A telibetalált kéttúrás gép

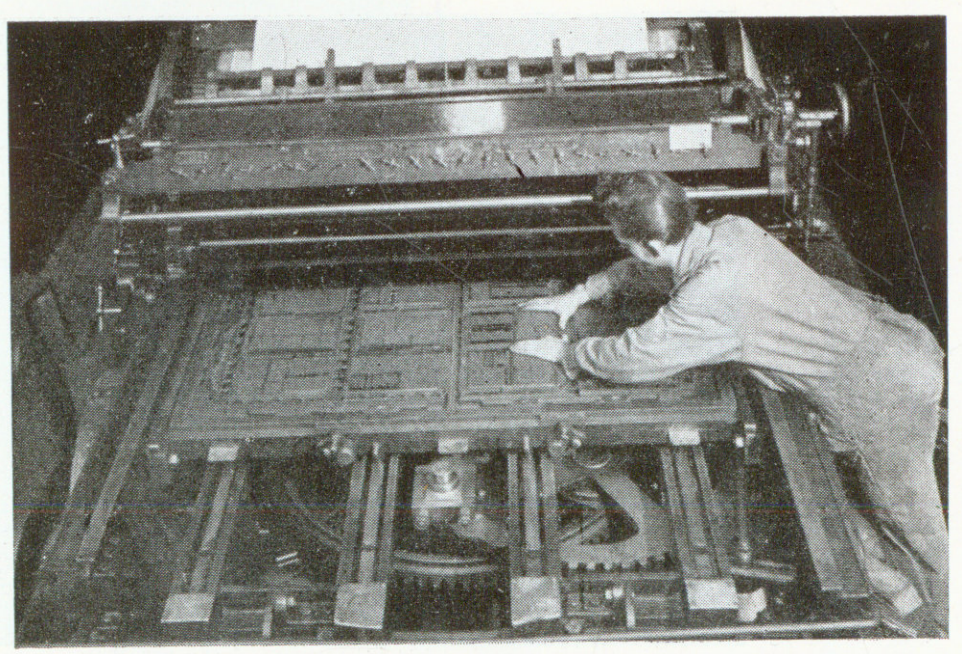

Újjáépített nyomógép munkában

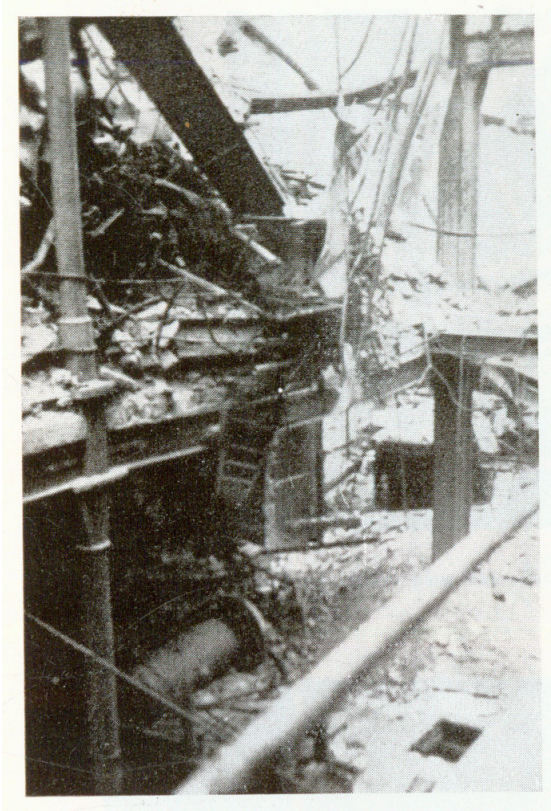

Szedőgép a levegőben

Szedőgép a munkapadon

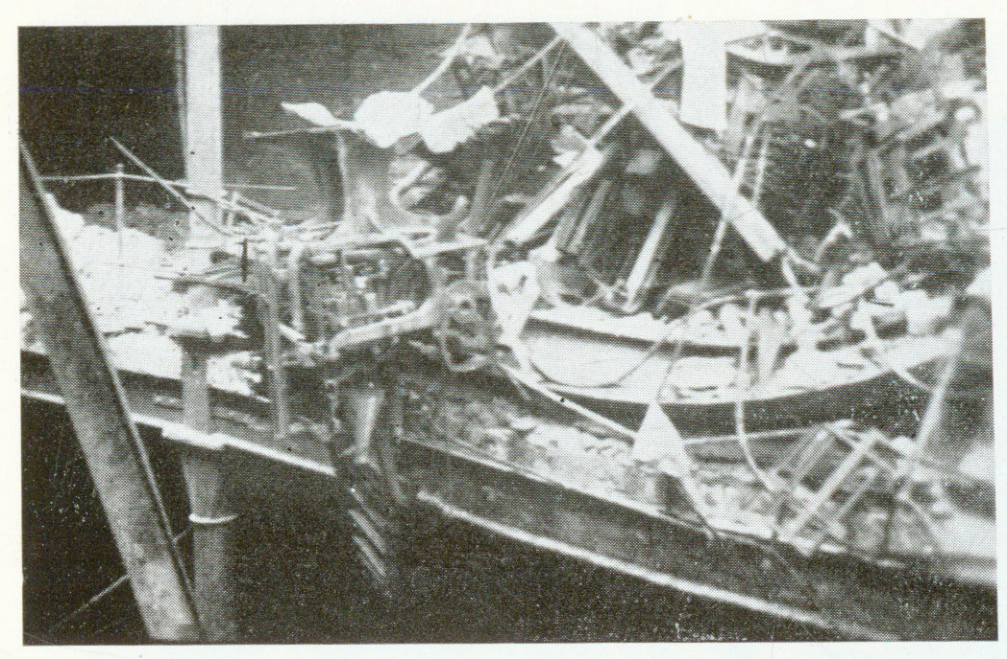

Nem látszott valószínűnek, hogy ezeken a Linotype-ken még szedni fognak

Üzemben levő újjáépített szedőgépek

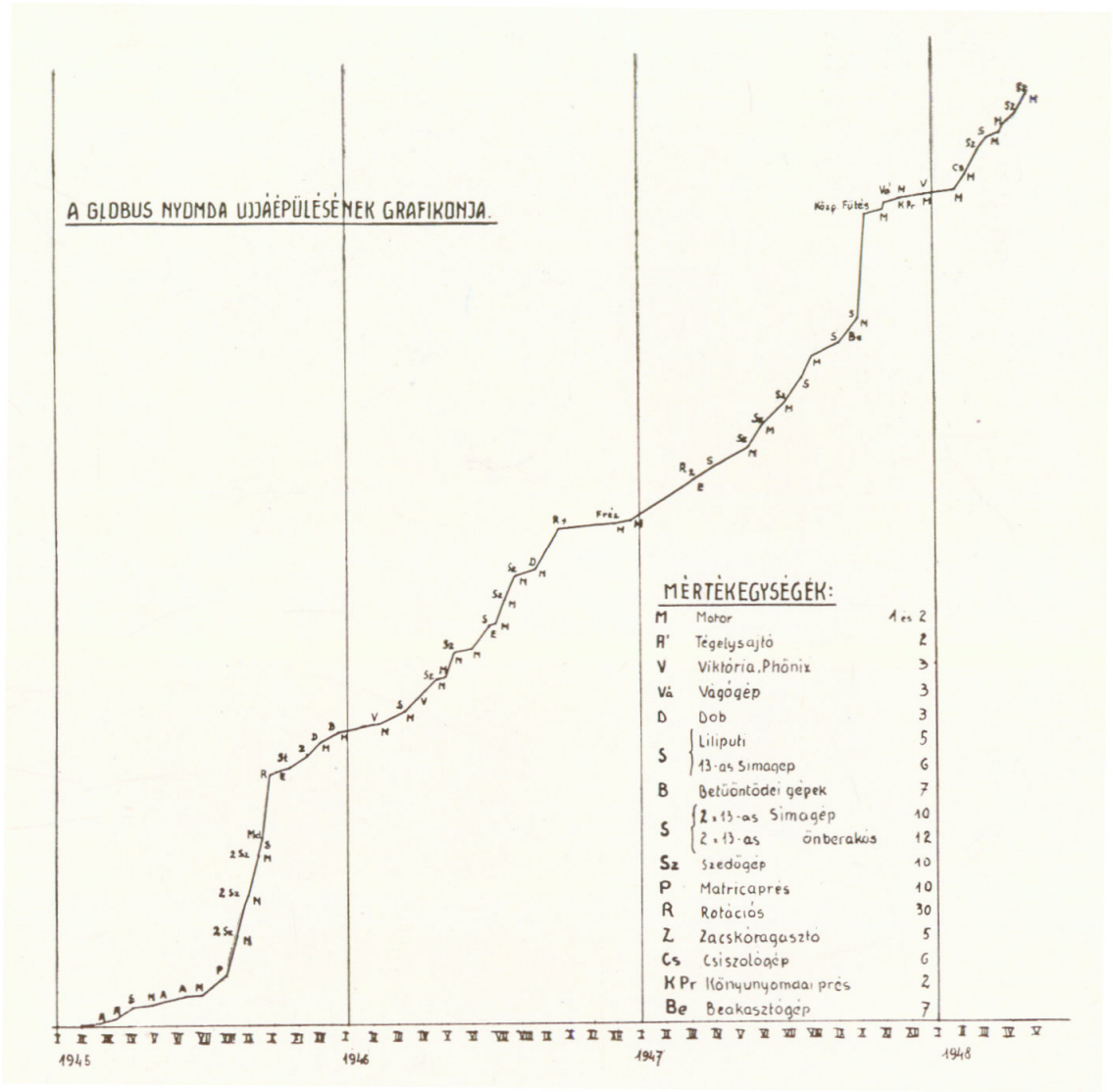

A Globus nyomda újjáépülésének grafikonja